

บทที่ 1

สถิติเบื้องต้นกับคอมพิวเตอร์

1. ความหมายของสถิติ ข้อมูล และตัวแปร

1.1 ความหมายของสถิติ (statistics)

สถิติ มีความหมายแยกออกเป็น 2 ประการ คือ

(1) ความหมายดั้งเดิมของสถิติคือ สถิติตัวเลข แผนภูมิ หรือกราฟ เกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง ประชากร การเกษตรกรรม การเมืองและเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์การแพทย์ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น สถิติการเกิด สถิติคนไม่มีงานทำ สถิติอุบัติเหตุในท้องถนน สถิติผู้ป่วยเป็น โรคมะเร็งปอด

(2) สถิติศาสตร์คือ คณิตศาสตร์ประยุกต์เป็นเครื่องมือของนักวิจัยที่ใช้ศึกษาข้อมูลที่สังเกตได้จากกลุ่มตัวอย่างหรือประชากร โดยอาศัยระเบียบวิธีทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความหมายข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลในรูปตารางและกราฟ ตลอดจนการพัฒนาตัวแบบทางสถิติ (statistical model) เพื่อศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ และใช้ตัวแบบทางสถิติในการทำนายค่าที่เป็นตัวเลข ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจและการประเมินค่าความเสี่ยงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ สถิติศาสตร์จึงเป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแล้วทำการสรุปอ้างอิงไปสู่ประชากร

1.2 ความหมายของข้อมูล (data)

ข้อมูลคือ วัตถุวิสัยของสถิติศาสตร์ซึ่งได้จากการวัด (measurement) และการนับ (count) ตัวอย่างเช่น ข้อมูลน้ำหนัก ความสูง ความดันโลหิต อุณหภูมิ ความชื้น ได้จากการวัด ส่วนข้อมูลที่ได้จากการนับ ตัวอย่างเช่น จำนวนผู้เป็นโรคเอดส์ จำนวนมารดาที่สูบบุหรี่ระหว่างการตั้งครรภ์ จำนวนผู้สอบผ่านเกณฑ์

สเกลการวัดข้อมูลขึ้นกับลักษณะของข้อมูลหรือตัวแปร ดังนี้ คือ

(1) สเกลแบบแบ่งประเภท (nominal scale) เป็นข้อมูลที่ได้จากการนับตามคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งที่สนใจศึกษา ซึ่งอาจเป็น คน สัตว์ สิ่งของ หรือต้นไม้ก็ได้ เป็นคุณลักษณะที่ไม่สามารถวัดค่าได้ ทำได้เพียงแบ่งประเภทให้เท่านั้น อาจเรียกว่าข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) หรือข้อมูลแบบจำแนกประเภท (categorical data) ตัวอย่างเช่น การนับถือศาสนา อาจแบ่งเป็น พุทธ คริสต์ อิสลาม อื่น ๆ อีกตัวอย่างคือ การเดินทางมาทำงาน อาจแบ่งเป็น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ จักรยาน รถเมล์ เดิน เป็นต้น

(2) สเกลแบบอันดับ (ordinal scale) เป็นข้อมูลที่ได้จากการนับเช่นเดียวกับสเกลแบบแบ่งประเภท แต่แตกต่างกันที่คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งที่สนใจศึกษานั้น สามารถจัดอันดับความเข้มข้น ความมากน้อยของคุณลักษณะนั้น ๆ ได้โดยการจัดอันดับตามความเข้มข้นของคุณลักษณะนั้น ๆ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าแต่ละอันดับของคุณลักษณะนั้น ๆ ห่างกันเป็นปริมาณเท่าใด หรือระยะห่างของแต่ละอันดับเท่ากันหรือไม่ อาจเรียกว่าข้อมูลเชิงคุณภาพ หรือข้อมูลแบบจำแนกประเภท ตัวอย่างเช่น ทักษะคิดต่อการทำแกงอย่างถูกกฎหมาย อาจให้เลือกตอบว่า ไม่เห็นด้วยทุกกรณี เห็นด้วยบางกรณี เห็นด้วยทุกกรณี

(3) สเกลแบบช่วง (interval scale) เป็นข้อมูลที่ได้จากการวัดคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งที่สนใจศึกษาด้วยเครื่องมือวัดที่มีความห่างของหน่วยการวัดแต่ละหน่วยเท่า ๆ กัน อาจเรียกว่าข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative data) หรือข้อมูลแบบต่อเนื่อง (continuous data) ตัวอย่างเช่น การวัดอุณหภูมิ คะแนนสอบ ซึ่งการวัดแบบนี้ไม่มีจุดศูนย์ที่แท้จริง หมายความว่าค่าที่เป็น 0 เป็นเพียงศูนย์สมมติไม่ได้หมายถึงความไม่มีของคุณลักษณะนั้น ๆ

(4) สเกลแบบอัตราส่วน (ratio scale) เป็นข้อมูลที่ได้จากการวัดเช่นเดียวกับสเกลแบบช่วง แต่แตกต่างกันที่การวัดแบบนี้มีจุดศูนย์ที่แท้จริง ซึ่งแสดงถึงความไม่มีของคุณลักษณะนั้น ๆ อาจเรียกว่าข้อมูลเชิงปริมาณหรือข้อมูลแบบต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น การวัดน้ำหนัก ความสูง ปริมาณผลผลิต จำนวนบุตร

1.3 ความหมายของตัวแปร (variables)

ตัวแปร หมายถึง คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของคน สัตว์ สิ่งของ หรือหน่วยตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันระหว่างคน สัตว์ สิ่งของ หรือหน่วยตัวอย่างหนึ่ง ๆ ตัวอย่างเช่น เพศ อายุ อาชีพ น้ำหนัก ความสูง ความดันเลือด ความเชื่อ คะแนนการสอบ ระดับการศึกษา การเป็นโรค

ตัวแปรแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

(1) ตัวแปรเชิงปริมาณ (quantitative variables) ได้แก่ คุณลักษณะซึ่งสามารถวัดค่าได้ ตัวอย่างเช่น อายุ น้ำหนัก ความสูง ความดันเลือด คะแนนสอบ

(2) ตัวแปรเชิงคุณภาพ (qualitative variables) ได้แก่ คุณลักษณะซึ่งไม่สามารถวัดค่าได้ ทำได้เพียงแบ่งประเภท หรือจัดอันดับให้เท่านั้น ตัวอย่างเช่น เพศ อาชีพ ความเชื่อ ระดับการศึกษา การเป็นโรค ดังนั้นค่าของตัวแปรชนิดนี้จึงทำได้โดยการนับ

2. ความหมายของประชากรและตัวอย่าง

2.1 ประชากร (population)

ประชากร หมายถึง กลุ่มของคน สัตว์ สิ่งของ ต้นไม้ อาจเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ ที่มีขนาดใหญ่มากที่สุด และมีคุณลักษณะที่เราสนใจศึกษาในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ หรือในขอบเขตหนึ่ง ๆ ประชากรอาจมีจำนวนนับได้หรือนับจำนวนไม่ได้ก็ได้ ตัวอย่างเช่น ประชากรต้นทุเรียนในสวนของเกษตรกรในจังหวัดระยอง ประชากรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพฯ ประชากรหมูในฟาร์มที่ถูกเลี้ยงด้วยอาหารผสมสารเร่งเนื้อแดงในประเทศไทย ประชากรผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกในประเทศไทย ประชากรชาวนาที่ยังใช้ควายไถนาในประเทศไทย ประชากรปลาตะเพียนในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

2.2 ตัวอย่าง (sample)

ตัวอย่าง หมายถึง ส่วนหนึ่งของประชากรที่เราสนใจศึกษา สมมติว่าประชากรที่เราสนใจศึกษาคือ ความยาวของปลาตะเพียนในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ในการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการโดยจับปลาตะเพียนในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามาจำนวนหนึ่งเท่านั้นจากจุดต่าง ๆ บางจุดในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แล้ววัดความยาวของปลาตะเพียน ปลาตะเพียนกลุ่มนี้เรียกว่าตัวอย่าง

3. ประเภทของสถิติ

อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

3.1 สถิติพรรณนา (descriptive statistics)

เป็นหลักการเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในรูปแบบของการบรรยาย โดยอาจนำเสนอข้อมูลในรูปตาราง การแจกแจงความถี่ กราฟรูปภาพต่าง ๆ หรืออาจเป็นการวัดคุณลักษณะของสิ่งที่สนใจโดยใช้การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง เช่น ค่าเฉลี่ย มัชยฐาน การวัดการกระจายของข้อมูล เช่น ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พิสัย

3.2 สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics)

มีวิธีการ 2 วิธีคือ

3.2.1 สถิติอิงพารามิเตอร์ (parametric statistics)

ในสถิติเชิงอนุมานมีเนื้อหา 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนแรกเป็นการศึกษาข้อมูลที่สังเกตได้จากกลุ่มตัวอย่าง โดยอาศัยระเบียบวิธีทางสถิติ เราเรียกค่าที่ประมวลได้จากข้อมูลตัวอย่างว่า ค่าสถิติ และใช้ค่าสถิติเป็นค่าประมาณของค่าของประชากรซึ่งมักจะไม่สามารถทราบค่า เรียกว่า ค่าพารามิเตอร์ ตัวอย่างการประมาณค่าพารามิเตอร์ของประชากรจากค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าสัดส่วน ค่าความแปรปรวน ในส่วนที่สองเป็นการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับพารามิเตอร์ของประชากรเพื่อสรุปอ้างอิงเกี่ยวกับพารามิเตอร์ เป็นการสรุปผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างไปสู่ประชากรที่ต้องการศึกษา การใช้สถิติวิเคราะห์เพื่อสรุปผลจากตัวอย่างไปสู่ประชากรนี้เรียกว่า สถิติเชิงอนุมาน ซึ่งเป็นสถิติวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการแจกแจงความน่าจะเป็นของข้อมูลตัวอย่าง

การแจกแจงความน่าจะเป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ การแจกแจงแบบปกติซึ่งมีพารามิเตอร์คือ μ และ σ^2 แทนค่าเฉลี่ยและความแปรปรวน เขียนเป็นสัญลักษณ์ได้คือ $N(\mu, \sigma^2)$ แทนการแจกแจงแบบปกติที่มีพารามิเตอร์ 2 ตัวนี้ ถ้าข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างมาจากการแจกแจงแบบปกติ ถ้าต้องการสรุปอ้างอิงเกี่ยวกับพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่านี้ เราจะใช้ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยของตัวอย่าง เป็นค่าประมาณของพารามิเตอร์ μ ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของประชากร และใช้การทดสอบ t-test ในการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับ μ โดยการใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเป็นหลักฐานในการสนับสนุนการสรุปอ้างอิงเกี่ยวกับพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่านี้ เรียกว่า การสรุปอ้างอิงเกี่ยวกับพารามิเตอร์ (parametric inferences) ตัวอย่างสถิติ เช่น ถ้าต้องการทดสอบค่าเฉลี่ย

ของประชากรไม่เกิน 2 กลุ่ม สถิติที่ใช้ทดสอบคือ t-test ถ้าต้องการทดสอบค่าเฉลี่ยของประชากรมากกว่า 2 กลุ่ม สถิติที่ใช้ทดสอบคือ F-test

สิ่งที่ต้องพิจารณาในการเลือกใช้สถิติสำหรับการวิจัย คือ ลักษณะของข้อมูลเป็นไปตามข้อกำหนดหรือข้อตกลงเบื้องต้น (assumption) ของการใช้สถิตินั้น ๆ หรือไม่ เช่น ข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ t-test

(1) ข้อมูลหรือตัวแปรที่ได้จากการวัดเป็นข้อมูลแบบต่อเนื่อง มีสเกลการวัดเป็นแบบช่วงหรือแบบอัตราส่วน

(2) ข้อมูลที่เป็นอิสระกันในแต่ละกลุ่มมีการแจกแจงแบบปกติ

ข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ F-test ในการวิเคราะห์ความแปรปรวน

(1) ข้อมูลหรือตัวแปรที่ได้จากการวัดเป็นข้อมูลแบบต่อเนื่องมีระดับการวัดเป็นแบบช่วงหรือแบบอัตราส่วน

(2) ความเป็นอิสระของหน่วยตัวอย่างในกลุ่มเดียวกันและระหว่างกลุ่ม

(3) ประชากรแต่ละกลุ่มมีการแจกแจงแบบปกติ

(4) ความแปรปรวนของประชากรแต่ละกลุ่มเท่ากัน

3.2.2 สถิติไม่อิงพารามิเตอร์ (nonparametric statistics)

ในสถิติอิงพารามิเตอร์เราจำเป็นต้องทราบเกี่ยวกับการแจกแจงความน่าจะเป็นของข้อมูล การสรุปอ้างอิงเกี่ยวกับพารามิเตอร์บางครั้งอาจไม่เหมาะสมหรือทำไม่ได้ เนื่องจากการที่จะบอกว่ากลุ่มตัวอย่างมาจากการแจกแจงแบบใดแบบหนึ่งอาจไม่มีเหตุผลเพียงพอ ในทางปฏิบัติเราสามารถบอกได้ยากกว่ากลุ่มตัวอย่างของเรามาจากการแจกแจงแบบใด ในกรณีเช่นนี้เหมาะสมที่จะใช้การสรุปอ้างอิงแบบไม่อิงพารามิเตอร์

ในกรณีที่เราไม่ทราบการแจกแจงความน่าจะเป็นของข้อมูล หรือขนาดตัวอย่างเล็ก หรือตัวอย่างสุ่มมาจากประชากรที่มีการแจกแจงไม่ใช่แบบปกติ ลักษณะข้อมูลเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีสเกลการวัดแบบแบ่งประเภทหรือแบบอันดับ ซึ่งไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติเชิงอนุมานเกี่ยวกับพารามิเตอร์ ดังนั้นจึงอาจจำเป็นต้องใช้วิธีการของสถิติที่ไม่อิงพารามิเตอร์ ซึ่งได้แก่ Chi - Square test , Binomial test , Runs test , Kolmogorov – Smirnov test , Wilcoxon test , Sign test เป็นต้น

4. บทบาทของคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ทางสถิติ

ในระเบียบวิธีทางสถิติซึ่งประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความหมายข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลนั้น มีวัตถุประสงค์เป็นตัวเลขจำนวนมากมาย ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลก็มีการคำนวณด้วยสูตรต่าง ๆ ที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งการคำนวณด้วยมือหรือเครื่องคิดเลขธรรมดาทำได้ยาก และอาจมีความผิดพลาดจากการคำนวณได้สูง ทำให้อาจต้องมีการคำนวณซ้ำเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลการคำนวณ แต่เมื่อใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการคำนวณในขั้นตอนต่าง ๆ ของระเบียบวิธีทางสถิติที่มีความยุ่งยากซับซ้อนของสูตรทางคณิตศาสตร์นั้นกลายเป็นเรื่องง่าย ใช้เวลาน้อย และมีผลการคำนวณที่ถูกต้องเชื่อถือได้ ทำให้เรามีเวลามากขึ้นในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลดิบก่อนการวิเคราะห์ทางสถิติและมีเวลามากขึ้นสำหรับการพิจารณาความหมายของผลการวิเคราะห์

โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติขนาดใหญ่ที่รู้จักกันแพร่หลายได้แก่ โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) โปรแกรม SAS (Statistical Analysis System) โปรแกรม MINITAB เป็นต้น ในหนังสือเล่มนี้จะอธิบายการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows version 12 ที่ใช้กับเครื่องไมโครคอมพิวเตอร์ที่มีระบบปฏิบัติการ Windows สามารถรับข้อมูลที่สร้างจากโปรแกรมประเภทต่าง ๆ ได้เช่น Excel Microsoft Word เป็นต้น เนื่องจากเป็นโปรแกรมที่นิยมใช้กันมากมีแพร่หลายหาได้ง่าย ราคาไม่แพง และวิธีการใช้โปรแกรมสะดวกไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน ใช้ง่าย

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจะประกอบด้วย การเก็บข้อมูล (data collection) และการรวบรวมข้อมูล (data compilation) วิธีการเก็บข้อมูลก็ทำได้หลายวิธี อาจแบ่งได้เป็น 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ

(1) การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (collection of secondary data) เป็นการเก็บข้อมูลจากข้อมูลที่ผู้อื่นได้ทำการเก็บรวบรวมไว้แล้ว ผู้วิจัยเพียงทำการรวบรวมข้อมูลเหล่านั้นมาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

(2) การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (collection of primary data) เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มประชากรที่มีคุณลักษณะที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมตัวอย่างเช่น แบบสอบถาม (questionnaire) แบบสัมภาษณ์ (interview schedual) แบบทดสอบ (Test) เป็นต้น หรืออาจใช้วิธีการสังเกตโดยตรง (direct observation) โดยสังเกตจาก

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่าข้อมูลอาจได้มาจากการวัด (measurements) ด้วยเครื่องมือ หรือจากการสังเกต (observations) ก็ได้

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ต้องดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ ความครบถ้วน และข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาดีแล้ว ก่อนจะนำไปวิเคราะห์ประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ ต้องสร้างคู่มือลงรหัส ขั้นตอนต่อไปคือ การลงรหัสข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูลให้เป็นตัวเลข ตามลักษณะของข้อมูลหรือตัวแปร ตัวอย่างเช่น การศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อการให้บริการสื่อการเรียนการสอนในศูนย์เรียนรวม

ตัวอย่างการสร้างคู่มือลงรหัส

ลำดับ ที่	ชื่อตัวแปร	ความหมายของตัวแปร	ค่าของตัวแปรและความหมาย	คอลัมน์ ที่
1	ID	เลขที่ของตัวอย่าง	001 – 500	1 – 3
2	SEX	เพศ	1 = ชาย, 2 = หญิง	4
3	DEP	คณะ	1 = คณะเกษตร 2 = คณะวิศวกรรมศาสตร์ 3 = คณะศึกษาศาสตร์	5
4	EQUIP	เครื่องมือสื่อการเรียน	1 = เครื่องฉายโปรเจกเตอร์ 2 = เครื่องฉายแผ่นใส 3 = เครื่องฉายภาพทึบแสง 4 = เครื่องฉายสไลด์	6
5	ITEM1	ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของเครื่องฉายโปรเจกเตอร์	1 = ใช้งานไม่ได้เลย 2 = ใช้งานได้บางครั้ง 3 = ส่วนใหญ่ใช้งานได้ดี 4 = ใช้งานได้ดีมาก	7
6	ITEM2	ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของเครื่องฉายภาพทึบแสง	1 = ใช้งานไม่ได้เลย 2 = ใช้งานได้บางครั้ง 3 = ส่วนใหญ่ใช้งานได้ดี 4 = ใช้งานได้ดีมาก	8

การลงรหัสข้อมูลเป็นขั้นตอนการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้นำมาแปลงเป็นตัวเลขตามคู่มือลงรหัส ทำทีละหน่วยตัวอย่างจนครบทั้งกลุ่มตัวอย่าง ขั้นตอนต่อไปคือ การบันทึกข้อมูลลงในแผ่นดิสก์ สามารถใช้โปรแกรม Excel ช่วยในการบันทึกข้อมูลได้ ก็จะได้เพิ่มข้อมูลที่สามารถนำไปใช้วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เช่น โปรแกรม SPSS ได้ สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างเพิ่มข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการจัดการเพิ่มข้อมูลจะอธิบายในบทต่อไป